

Emmanuel Carrère

Kráľovstvo

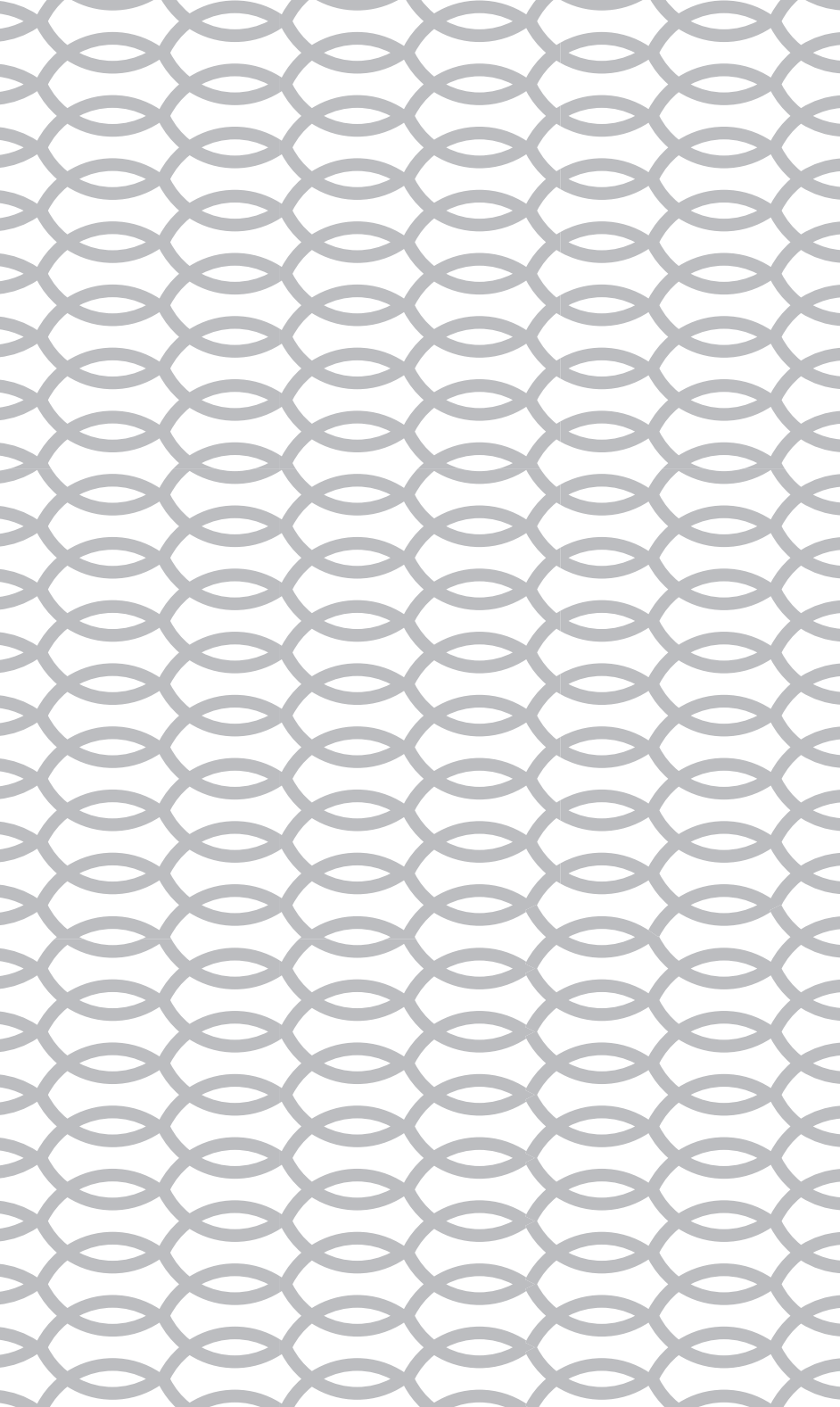
absynt

„Carrère dokázal prevrátiť naše predstavy o tom, ako môže vyzerať non-fiction. Vo svojej hlboko intímnej, historicky i filozoficky závažnej, ale zároveň podmanivo vyrozprávanej knihe mieša reportáž s vedeckým skúmaním teológie, filozofie, psychológie, osobných dejín i historiografie. Carrère dokáže písať jedno malistrovské dielo za ruhom. Potreba pochopiť úlohu, akú máte

preložila
Kristína Svrčková

absynt

Preložila Kristína Svrčková

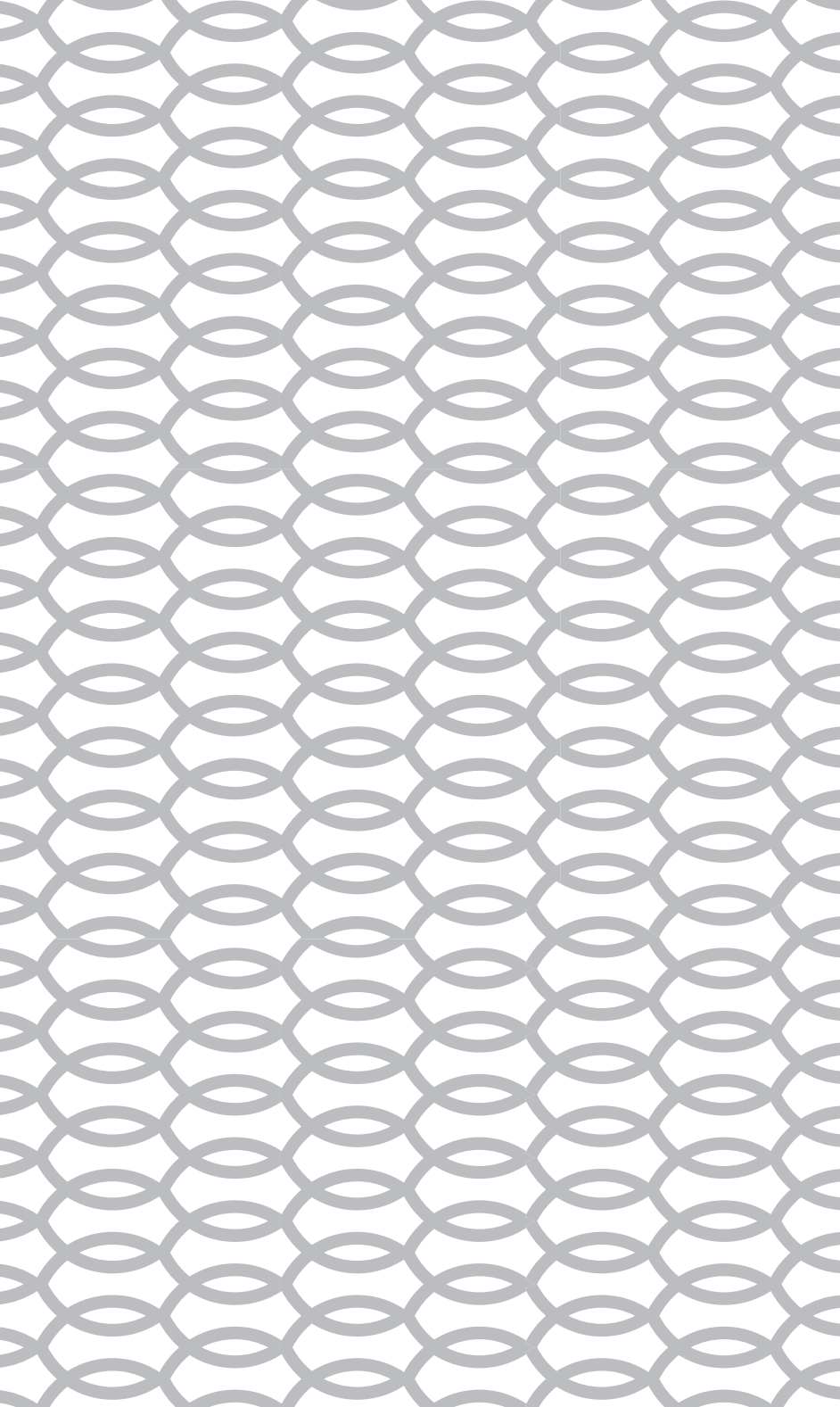
Emmanuel Carrère: Kráľovstvo

Preklad publikácie z verejných zdrojov podporil
formou štipendia Fond na podporu umenia

Publikáciu z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

Copyright © 2014, Emmanuel Carrère
All rights reserved
Translation © Kristína Svrčková
Design & Layout © Pavlína S. Morháčová
ISBN 978-80-8203-454-0

Úvod

(Paríž, 2011)

1

Na jar tohto roku som sa podieľal na scenári jedného televízneho seriálu. Tu je stručný obsah: jednej noci sa do malého horského mestečka vrátia mŕtvi. Nevieme, prečo sa vracajú, ani prečo práve títo mŕtvi, a nie iní. Oni o tom, že sú mŕtvi, nevedia. Zisťujú to z vydesených pohľadov tých, ktorých milujú, ktorí ich milovali, po ktorých boku by radi znovu zaujali svoje miesto. Nie sú to zombíci, nie sú to duchovia, nie sú to ani upíri. Toto nie je fantasy, ale realita. S vážnosťou si kladieme otázku: čo by sa stalo, keby sa táto neskutočná vec udiala *naozaj*? Ako by ste sa zachovali, keby ste ráno našli v kuchyni svoju dospievajúcu dcéru, pochovanú pred tromi rokmi, ako si do misky sype cereálie v strachu, že jej vynadajú, lebo prišla domov neskoro, pričom si absolútne nepamätá, čo sa stalo predchádzajúci večer? Ako by ste zareagovali? Konkrétnejšie: čo presne by ste urobili? Aké slová by ste vyslovili?

Fikciu nepíšem už dlho, ale keď mi niekto ponúkne silný fikčný mechanizmus, spoznám ho, a toto bol veru zďaleka najsilnejší, aký sa mi počas mojej kariéry scenáristu naskytol. Štyri mesiace som pracoval s režisérom Fabriceom Gobertom každý deň, od rána do večera, so zmesou nadšenia a často aj ohromenia nad situáciami, ktoré sme vytvárali, a nad pocitmi, s ktorými sme pracovali. Potom sa vzťahy medzi mnou a sponzormi pokazili. Som takmer

o dvadsať rokov starší ako Fabrice a nedokázal som tak dobre ako on znášať neustále previerky pred mladochmi s trojdňovými bradami vo veku mojich detí, ktorí nad tým, čo sme písali, len znudene dvíhali obočie. Mal som veľké pokušenie povedať: „Keď tak dobre viete, čo treba robiť, chalani, robte si to sami!“ Podľahol som mu. Napriek múdrym radám mojej manželky Hélène a môjho agenta Françoisa mi chýbala pokora a v polovici prvej sezóny som za sebou zabuchol dvere.

Svoj čin som začal ľutovať až o niekoľko mesiacov neskôr, aby som bol presný, bolo to počas večere, na ktorú som pozval Fabricea a kameramana Patricka Blossiera, ktorý natočil môj film *Fúzy*. Bol som si istý, že bude ideálnou voľbou aj pre *Znovuzrodených*, že si s Fabriceom budú skvele rozumieť, a tak sa aj stalo. Keď som ich však v ten večer za stolom v kuchyni počúval, ako sa rozprávajú o rodiacom sa seriáli, o príbehoch, ktoré sme si s Fabriceom predstavovali v mojej kancelárii a ktoré sa odrazu premieňali na vyberanie kulís, hercov a technikov, takmer fyzicky som cítil, ako sa tento obrovský vzrušujúci stroj, akým je nakrúcanie filmu, rozbieha, a vyčítal som si, že som mal zostať súčasťou tohto dobrodružstva, a je to len moja chyba, že ňou nie som, a odrazu ma premohol smútok ako toho chlapíka Peta Besta, čo bol dva roky bubeníkom malej liverpoolskej skupiny známej pod menom Beatles, ktorú opustil tesne predtým, ako dostala svoju prvú nahrávaciu zmluvu, a viem si predstaviť, že si po zvyšok života sypal popol na hlavu. (*Znovuzrodení* zaznamenali celosvetový úspech a vo chvíli, keď toto píšem, získali medzinárodnú cenu *Emmy* za najlepší seriál.)

Počas večere som toho priveľa popil. Skúsenosť ma naučila, že je lepšie nepúšťať sa do reči o tom, čo píšete, kým to nedopíšete, a najmä vtedy nie, keď ste opití: za tieto

nadšené dôvernosti vždy zaplatíte týždňom malomyseľnosti. Ale v ten večer, nepochybne preto, aby som zahnal svoju nevôľu a ukázal, že aj ja robím niečo zaujímavé, som Fabriceovi a Patrickovi povedal o knihe o prvých kresťanoch, na ktorej som už niekoľko rokov pracoval. Na chvíľu som ju odložil, aby som sa mohol venovať *Znovuzrodeným*, a práve som sa do nej opäť pustil. Rozprával som im o nej, akoby som im opisoval seriál.

Dej sa odohráva v gréckom Korinte okolo roku 50 po Kristovi – ale nikto v tom čase, samozrejme, netuší, že žije „po Kristovi“. Na začiatku sme svedkami príchodu potulného kazateľa a vidíme, ako si otvára skromnú tkáčsku dielňu. Ten, ktorého neskôr budeme nazývať svätý Pavol, neopúšťa svoju dielňu, tká svoju látku a krok po kroku ju rozprestiera po celom meste. Plešatý a bradatý, premáhaný náhlymi záchvatmi záhadnej choroby, tichým, no presvedčivým hlasom rozpráva príbeh proroka, ktorého pred dvadsiatimi rokmi ukrižovali v Judei. Vraví, že tento prorok vstal z mŕtvych a že jeho návrat spomedzi mŕtvych je predzvestou niečoho ohromného: radikálnej a zároveň neviditeľnej premeny ľudstva. Nákaza pôsobí. Stúpenci podivnej viery, ktorá sa šíri okolo Pavla v korintskej spodine, sa budú čoskoro sami považovať za mutantov: maskovaných za priateľov, susedov, neodhaliteľných.

Fabriceovi zažiaria oči: „Takto vyrozprávané to znie ako Dick!“ Naším hlavným referenčným bodom pri písaní scenára bol najmä spisovateľ sci-fi románov Philip K. Dick; cítim, že som svoje publikum upútal, a tak preženie: áno, znie to ako Dick, a okrem toho sa tento príbeh o počiatkoch kresťanstva podobá na *Znovuzrodených*. Príbeh *Znovuzrodených* hovorí o posledných dňoch, o ktorých boli Pavlovi nasledovníci presvedčení, že ich zažijú, keď mŕtvi vstanú z mŕtvych a súd nad svetom bude dokonaný. Je to spoločenstvo odvrhnutých a vyvolených a formuje

sa okolo strhujúcej udalosti, ktorú nazývajú vzkriesenie. Je to príbeh o nemožnom, ktoré sa jednako stalo. Rozcítil som sa, nalievam si pohár za pohárom, trvám na tom, že chcem naliať aj svojim hosťom, a vtedy Patrick povie niečo, čo je vo svojej podstate úplne banálne, no zarazí ma to, pretože cítiť, že mu to zišlo na um len tak bez varovania, že na to nikdy nepomyslel a samého ho to prekvapuje.

Vraví, že je zvláštne, keď sa nad tým zamyslíme, že normálni, inteligentní ľudia môžu veriť v niečo také šialené, ako je kresťanské náboženstvo, v niečo úplne rovnakého rázu, ako je grécka mytológia alebo rozprávky. Priznajme si, že v staroveku boli ľudia dôverčiví a veda neexistovala. No dnes! O týpkovi, ktorý by dnes veril príbehom o bohoch, ktorí sa menia na labute, aby zviadli smrteľníkov, či tým o princeznách, ktoré bozkávajú ropuchy, aby sa z nich stali očarujúci princovia, by si každý povedal, že je to cvok. Množstvo ľudí však verí podobne uletenému príbehu a za bláznov ich nepovažujeme. Aj keď nezdieľame ich vieru, berieme ich vážne. Majú svoju úlohu v spoločnosti, hoci menej dôležitú ako v minulosti, no rešpektovanú a celkovo skôr pozitívnu. Ich nezvyčajnosti spolunažívajú s nanajvýš rozumnými aktivitami. Prezidenti Francúzska navštevujú ich vodcu s úctou. Nie je to zvláštne?

2

Je to zvláštne, áno, a Nietzsche, z ktorého si každé ráno v kaviarni čítam zopár stránok po tom, čo odveziem Jeanne do školy, vyjadruje rovnaký údiv ako Patrick Blossier:

„Keď v nedeľu ráno začujeme odbíjanie starých zvonov, kladieme si otázku: je toto možné? A to všetko pre Žida,

ukrižovaného pred dvetisíc rokmi, ktorý o sebe tvrdil, že je Boží syn – hoci pre toto tvrdenie neexistujú dôkazy. Boh, ktorý so smrteľníčkou plodí dieťa. Mudrc, čo odporúča, aby sme prestali pracovať, aby sme prestali rozdávať spravodlivosť, ale aby sme bdelo očakávali znamenia blížiaceho sa konca sveta. Spravodlivosť, ktorá akceptuje nevinného ako zástupnú obeť. Učiteľ, ktorý svojim žiakom káže piť jeho krv. Modlitby, aby sa stali zázraky. Hriechy spáchané proti bohu vykúpené bohom. Strach z posmrtného života, ktorého dverami je smrť. Podoba kríža ako symbol v dobe, ktorá už o funkciu alebo hanbu kríža nevie nič. Aký záchvev hrôzy z toho všetkého vychádza, ako výdych hrobu bezodnej minulosti. Je možné, že ešte stále niečomu takému veríme?“

Predsa však tomu veríme. Mnoho ľudí tomu verí. Keď idú do kostola, recitujú *Vyznanie viery*, kde každá veta uráža zdravý rozum, a to ho recitujú vo francúzštine, ktorej by mali rozumieť. Môj otec, ktorý ma v detstve brával na nedeľné omše, ľutoval, že už nebývajú v latinčine, jednak zo smútku za minulosťou, a jednak preto, pamätám si tú jeho vetu: „že v latinčine sme si neuviedomovali, ako hlúpo to znie“. Môžeme sa upokojiť slovami: neveria v to. Nie viac ako v Mikuláša. Je to súčasť dedičstva, starých a krásnych zvykov, na ktoré sú naviazaní. Ich zachovávaním sa hlásia k hrdému spojeniu s duchom, z ktorého vznikli katedrály a Bachova hudba. Mrmlú si to popod nos, pretože je to zvyk, rovnako ako si my, meštianski bohémovia, ktorým nedeľná ranná hodina jogy nahradila omšu, pred začiatkom cvičenia mrmleme mantru podľa vzoru nášho majstra. V tejto mantre však vyjadrujeme želanie, aby začalo pršať v pravý čas a aby všetci ľudia žili v mieri, čo je nepochybne veľmi zbožné želanie, no neuráža rozum, a to je v porovnaní s kresťanstvom dosť veľký rozdiel.

Avšak medzi veriacimi, po boku tých, ktorí sa nechajú učičkať hudbou a o slová sa nezaujímajú, sa predsa len musia nájsť takí, ktorí ich vyslovujú s presvedčením, vedome a premyslene. Ak sa ich na to niekto opýta, odpovedia, že *naozaj* veria, že jeden Žid sa pred dvetisíc rokmi narodil z panny, tri dni po ukrižovaní vstal z mŕtvych a že sa vráti, aby súdil živých i mŕtvych. Povedia, že tieto udalosti tvoria jadro ich života.

Áno, toto rozhodne zvláštne je.

3

Keď sa púšťam do nejakej témy, rád ju skúmam z viacerých strán. Začal som písať o prvých kresťanských komunitách, keď mi zišlo na um, že by som mohol paralelne napísať reportáž o tom, čo sa z ich viery stalo o dvetisíc rokov neskôr, a tak som sa prihlásil na jednu z plavieb „po stopách svätého Pavla“, ktoré organizujú agentúry špecializujúce sa na náboženský turizmus.

O tomto snívali rodičia mojej prvej manželky, keď ešte žili, rovnako ako snívali o ceste do Lúrd, no zatiaľ čo Lurdy navštívili niekoľkokrát, plavba Svätého Pavla pre nich zostala snom. Keď svokra odovela, deti jej v istej chvíli navrhli, že by sa jej na tento výlet, ktorý by jej a jej manželovi kedysi urobil veľkú radosť, poskladali. Bez neho však v tom už nebolo srdce: snažili sme sa ju chabo presvedčiť a potom sme to vzdali.

Pokiaľ ide o mňa, samozrejme, nemám rovnaký vkus ako moji bývalí svokrovci a so zmiešaným pobavením a strachom som si predstavoval poldenné zastávky v Korinte alebo Efeze, skupinu pútnikov, ako nasleduje svojho sprievodcu, mladého kňaza s vlajočkou v ruke, ktorý

zabáva svoje ovečky svojráznym humorom. Všimol som si, že v katolíckych domácnostiach sa táto téma opakuje: kňazský humor, kňazské vtipy – už len pri pomyslení na ne mám zimomriavky. V tomto prostredí som mal len malú šancu naraziť na pekné dievča – a ak by som aj na nejaké narazil, zaujímaloby ma, ako by na mňa pôsobilo pekné dievča, čo sa z vlastnej vôle prihlási na katolícky zájazd loďou: bol som dostatočne perverzný na to, aby mi to pripadalo sexi? Nemal som však v pláne baliť ženy, ale považovať účastníkov tejto plavby za vzorku presvedčených kresťanov a počas desiatich dní s nimi viesť metodické rozhovory. Mal som pristúpiť k prieskumu inkognito a predstierať, že zdieľam ich vieru, ako to robia novinári, keď sa infiltrujú do neonacistických kruhov, alebo mám radšej vyložiť karty na stôl? Neváhal som dlho. Prvá možnosť sa mi nepáči a tá druhá podľa mňa vždy prináša lepšie výsledky. Priznal by som úplnú pravdu: som spisovateľ a agnostik, ktorý sa snaží zistiť, čomu presne dnes kresťania veria. Ak sa o tom chcete so mnou porozprávať, budem rád, ak nie, nebudem vás ďalej obťažovať.

Poznám sa, viem, že by to dopadlo dobre. V priebehu dní, jedál a rozhovorov by som prišiel na to, že ľudia, ktorí mi boli na prvý pohľad veľmi cudzí, ma zaujímajú a dojednávajú. Už som sa videl, ako si svojich spolustolovníkov postupne získavam, opakujúc napríklad *Krédo* vetu po vete. „Verím v Boha, Otca všemohúceho, Stvoriteľa neba i zeme.“ Veríte v neho, ale ako si ho predstavujete? Ako bradatého deda na oblaku? Ako vyššiu silu? Ako bytosť, u ktorej by sme v hierarchii boli tým, čím sú mravce v tej našej? Ako jazero alebo ako plameň vo vašom srdci? A Ježiša Krista, jeho jediného syna, „ktorý zasa príde v sláve súdiť živých i mŕtvych a ktorého kráľovstvu nebude konca“? Povedzte mi o tejto sláve, o tomto súde, o tomto kráľovstve. A držme sa pritom podstaty veci: veríte, že *skutočne* vstal z mŕtvych?

Bol rok svätého Pavla: duchovenstvo na palube výletnej lode bude žiarit v celej svojej dôstojnosti. Monsignor Vingt-Trois, parížsky arcibiskup, bol jedným z rečníkov, ktorí mali vystúpiť. Záujemcov o pút bolo veľa, mnohí z nich sa chystali prísť v pároch a väčšina nezadaných cestovateľov súhlasila, že sa o svoju kajutu podeli s pútnikom rovnakého pohlavia – po čom som ja absolútne netúžil. S pridanou požiadavkou na jednolôžkovú kajutu ma plavba nevyšla lacno: takmer dvetisíc eur. Polovicu som zaplatil takmer pol roka vopred. Už vtedy boli skoro všetky miesta obsadené.

S blížiacim sa termínom som sa začal cítiť akýsi nesvoj. Prekážalo mi, že nad hromadou pošty na skrini v predsieni trčí obálka s hlavičkou plavby svätého Pavla. Hélène, ktorá ma podozrievala, že som, podľa jej slov, „tak trochu katolík“, sa na tento projekt pozerala s rozpakmi. Nikomu som o ňom nepovedal a uvedomil som si, že sa zaň vlastne hanbím.

Hanbil som sa, lebo som podozrieval sám seba, že tam idem viac-menej preto, aby som sa z nich vysmieval, poháňaný tou blahosklonnou zvedavosťou, ktorá je hybnou silou reportážnych programov, čo ukazujú hádzanie ľudí trpasličieho vzrastu, psychiatrov pre morčatá alebo súťaže dvojníkov sestry Úsmev, tej nešťastnej belgickej mníšky v habite s gitarou, ktorá spievala „Dominique nique nique“ a po piatich minútach slávy sa utopila v alkohole a barbiturátoch. Ako dvadsaťročný som trochu písal pre týždenník, ktorý sa snažil byť in a provokovať a vo svojom prvom čísle uverejnil reportáž s názvom „Spovednice v skúšobni“. V prestrojení za veriaceho, teda čo najškarredšie oblečený, sa novinár vydal chytať do pasce kňazov rôznych parížskych farností vyznávaním sa z čoraz prapodivnejších hriechov. Písal o tom pobaveným tónom, čím chcel samozrejme naznačiť, že je stokrát slobodnejší

a inteligentnejší ako chudáci kňazi a ich veriaci. Už vtedy mi to pripadalo hlúpe, priam šokujúce – a o to väčšmi, že človek, ktorý by si niečo také dovolil v synagóge alebo mešite, by okamžite vyvolal koncert rozhorčených protestov zo všetkých ideologických táborov: zdá sa, že kresťania sú jediní, ktorým sa možno beztretnie vysmievať, a to ešte s podporou publika. Začal som si uvedomovať, že napriek mojim dobre mieneným námietkam je môj safari projekt u katolíkov tak trochu z rovnakého súdka.

Ešte stále som mohol zrušiť registráciu a dokonca aj získať späť zálohu, no nevedel som sa rozhodnúť. Keď mi prišiel list s výzvou na zaplatenie druhej polovice, zahodil som ho do koša. Nasledovali ďalšie upomienky a ja som ich ignoroval. Nakoniec mi z agentúry zavolali a ja som povedal, že nie, niečo mi do toho prišlo, nepôjdem. Pani v agentúre ma zdvorilo upozornila, že som im to mal dať vedieť skôr, pretože mesiac pred odchodom už pre moju kajutu neexistuje náhrada: aj keď nepôjdem, musím uhradiť plnú sumu. Vytočilo ma to, povedal som jej, že už aj polovica je veľa za plavbu, ktorej sa nezúčastním. Konfrontovala ma so zmluvou, ktorá odstránila všetky pochybnosti. Ukončil som hovor. Niekoľko dní som uvažoval, že budem hrať mŕtveho chrobáka. Museli mať predsa nejaký zoznam čakateľov, určite by sa našiel nejaký zbožný mladík, ktorý by s radosťou prebral moju kajutu, v každom prípade by ma aj tak nežalovali. A čo ak áno: agentúra mala nepochybne právne oddelenie, tí by mi mohli posilať jeden doporučený list za druhým, a ak by som stále neplatil, skončilo by sa to na súde. Zrazu sa ma zmocnila paranoja, že napriek mojej nie veľkej sláve z toho mohol vzísť výsmešný stĺpček v novinách a moje meno by sa začalo spájať so smiešnym prípadom zadlženia sa na nejakej plavbe pre svätuškárov. Ak mám byť úprimný, no nie nevyhnutne menej smiešny, povedal

by som, že strach z toho, že ma chytia pri čine, sa vo mne miešal s vedomím, že som naplánoval niečo, čo sa mi čoraz viac javilo ako zlý krok, a že bolo správne za to zaplatiť. A tak som nečakal na prvý doporučený list a poslal som druhý šek.

4

Ako som sa točil okolo tejto knihy, uvedomil som si, že je veľmi ťažké presvedčiť ľudí, aby hovorili o svojej viere, a že otázka „čomu *presne* veríte?“ je nesprávna. Na druhej strane mi trvalo prekvapivo dlho, kým som bol ochotný priznať si, čo som nakoniec aj urobil, že hľadať kresťanov, ktorých by som mohol vypočúvať, bolo odo mňa rovnako bizarné, ako keby som sa vybral hľadať bývalých rukojemníkov, ľudí, ktorých zasiahol blesk, alebo jedincov, čo prežili leteckú katastrofu. Niekoľko rokov som mal totiž po ruke kresťana tak blízko, ako sa len dá. Bol som ním práve ja.

Stručne to zhrniem: na jeseň roku 1990 sa ma „dotkla milosť“. Asi to neznie veľmi presvedčivo, keď poviem, že sa dnes hanbím formulovať veci týmto spôsobom, no vtedy som ich takto formuloval. Zápal vyplývajúci z tohto „obrátienia“ – všade mám chuť dávať úvodzovky – trval takmer tri roky, počas ktorých som sa oženil v kostole, dal pokrstiť svojich dvoch synov, pravidelne chodil na omšu – a slovom „pravidelne“ nemyslím každý týždeň, ale každý deň. Chodil som na spoveď a sväté prijímanie. Modlil som sa a povzbudzoval som svojich synov, aby sa modlili so mnou – čo mi teraz ako dospelí radi podpicho-vačne pripomínajú.

Počas týchto rokov som si každý deň zapisoval komentáre k niekoľkým veršom z Evanjelia podľa Jána. Tieto komentáre zaberajú asi dvadsať zošitov, ktoré som odvtedy nikdy neotvoril. Nemám na to obdobie veľmi dobré spomienky, snažil som sa naň zo všetkých síl zabudnúť. Zázrak podvedomia: podarilo sa mi to tak dobre, že som mohol začať písať o pôvode kresťanstva a na svoju konverziu som si nespomenul. Nespomenul som si, že tomu príbehu, o ktorý sa dnes tak zaujímam, som v istom období života *veril*.

A teraz je to tu, spomínam si. A hoci mám strach, viem, že nastal čas si tieto zápisky znovu prečítať.

Kam som ich len dal?

5

Naposledy som ich videl v roku 2005, bol som na tom zle, veľmi zle. Bola to, do tohto dňa, posledná z veľkých kríz, ktorými som si prešiel, a aj jedna z najťažších. Môžeme to pre jednoduchosť nazvať depesiou, no nemyslím si, že šlo o depesiou. Psychiater, ku ktorému som vtedy chodil, si to tiež nemyslel, ako si nemyslel ani to, že by mi mohli zabráť antidepresíva. Mal pravdu, vyskúšal som ich nie jedny, pričom na mňa nemali iné účinky než tie vedľajšie, nežiaduce. Jediná liečba, čo mi priniesla úľavu, bola liečba antipsychotikom, ktoré podľa príbalového letáka liečilo „mylné presvedčenia“. V tom čase ma vedelo rozosmiať len málo vecí, no „mylné presvedčenia“ áno, i keď to nebol veselý smiech.

V knihe *Iné životy ako môj* som opísal návštevu u starého psychoanalytika François Roustanga, no opísal som len jej koniec. Tu opíšem začiatok – toto jediné sedenie uňho bolo hutné. Vyklopil som mu svoj problém: nepretržitá bolesť